

Lépések a mennyiségi gondolkodásból a minőségi fejlődés korába

Interjú dr. Balog Ádámmal, az MKIK alelnökével és dr. Birher Nándorral,
a PPKE BTK dékánjával

DOI: 10.14267/VILPOL2026.02.02

A Világpolitika és Közgazdaságtan interjút készített dr. Balog Ádámmal, az MKIK alelnökével és dr. Birher Nándorral, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának dékánjával. A beszélgetés a közgazdaságtan és a teológia párbeszédét sürgeti, hangsúlyozva a vállalkozás hivatásjellegét. A résztvevők a profitközpontú szemlélet helyett az értékteremtést, a fenntarthatóságot és az emberi méltóságot állítják a középpontba.

Világpolitika és Közgazdaságtan: „Ez a gazdaság öl.” Ez volt Ferenc pápa híres állítása, XIV. Leo és általában a katolikus tanítás tanainak tükrében. Milyen a jó gazdaság? Milyen gazdaságot kell teremteni a katolikus egyház szerint?

Dr. Balog Ádám: Nyilvánvaló, hogy az egyház nagyon más szövegszerkezeteket használ a gazdasággal kapcsolatban. Máshogy beszél erről, mint ahogy, mondjuk én, mint közgazdász. Alaposan és értőn kell olvasni, át kell gondolni a mondanivalót, akár magyarázatokat is kell olvasni hozzá, hogy az ember megértse. Ferenc pápa volt az, akinek több enciklikáját is alaposabban tudtam tanulmányozni, Leo pápát kevésbé. Azt láttam, hogy Ferenc pápa a szegénység kérdéskörével foglalkozik többet, ez a kérdés számára kiemelten kezelt. Általánosságban megértésem szerint nem azt mondja az egyház, hogy a kapitalizmus összességében rossz, vagy általában a profit rossz. Sőt, azt is mondják, hogy megfelelő motiváció kell a vállalkozónak ahhoz, hogy jól végezze a hivatását. Fontos ugyanakkor, hogy a vállalkozás hivatás legyen. Az egyenlőtlenségek, amelyek a túlzott profitmotiváció miatt kialakultak a világ számos részén, olyan szintű demotivációval járnak bizonyos rétegek számára, ami tényleg megöli annak a lehetőségét, hogy megfelelő szinten és megfelelő módon vegyenek részt ebben a gazdaságban. Így fordítom le magamnak a kérdésben szereplő mondatot, és ez érdekes módon számos ponton összecseng a mai közgazdasági reformer gondolatokkal.

Dr. Birher Nándor: Teljes mértékben egyetértek ezekkel a gondolatokkal. A kérdésre visszatérve pedig: a békés gazdaság a jó gazdaság. Erre Ferenc pápa is felhívta a figyelmet. Számomra gesztusértékű volt, hogy pápaságának első hónapjaiban, 2014-ben, elment Doberdóba az

I. világháborús katonai temetőbe és kérte, hogy egyedül lehessen. Megrendülve mondta, hogy a harmadik világháború veszélye tapintható, de még van lehetőség a fordulatra. Ő annak idején abban látta ennek békének lényegét, hogy ki kellene békülnünk a teremtett világgal, ami a fenntartható gazdaságot jelenti, azt, amelyik nem zsákmányolja ki a teremtést. Fenntarthatónak kell lennie azonban úgy is, ahogy az előbb elhangzott, hogy szűnjenek meg azok a hatalmas egyenlőtlenségek, amiket tapasztalunk és ami felé egyébként a gazdasági logika, a gazdasági háborús verseny (mert van egészséges verseny és háborús verseny) viszi a világot. A szegény egyre szegényebb lesz, a gazdag pedig egyre gazdagabb, ami előbb-utóbb még nagyobb konfliktushoz vezet bennünket. Bő tíz évvel később, Ferenc pápa temetői imádkozása után, ma már látjuk, hogy mennyire fel tud robbanni ez a világ és a gazdaság. Mennyire kifejezetten háborús logikába tud átfordulni, ami biztos, hogy nem fog megoldást hozni.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A vállalkozó küzdelmét a piacon hogyan, mi módon lehet beilleszteni a jól működő gazdaságba? Mi a helye a vállalkozónak ebben a gazdaságban? Mikor sikeres a vállalkozó? Mit mér a profit, és helyes-e a profit maximalizálása? Ki a sikeres vállalkozó? Mit mér a profit és helyes-e a profit maximalizálása?

Dr. Balog Ádám: Több kérdést tettél fel és szerintem a legnagyobb kérdés ezek közül ma a verseny mérhetősége. Jók-e a metrikáink? A kapitalizmus nagy trükkje az volt, hogy egy jól mérhető versenyt állított a szereplők elé. Ha eredményt érsz el, akkor te nyertél. Nyilván ez motiválta a vállalkozói attitűddel rendelkező embereket, ami növekedési hatással bírt. Utalhatok itt számvitelre is: ötszáz éve találta ki egy olasz tudós, ferences szerzetes, Luca Pacioli a kettős könyvelést. Mekkora ugrás volt ez a verseny méréséhez! A 20. századba jutottunk el odáig, hogy van fejlett nemzetgazdasági könyvvitel is, aminek az egyik eredménye lett a GDP, mellyel már az országok egymáshoz képesti gazdasági teljesítménye is összehasonlíthatóvá vált. Óriási válságban van ugyanakkor most a GDP-mérés, az IMF-től kezdve Kínáig keresik, hogyan lehetne jól mérni a GDP-t vagy mit lehetne helyette használni. Ahogy Ferenc pápa is utalt rá: hogyan lehet elérni azt, hogy az externáliák is szerepeljenek a könyvelésben. A vállalati számvitel is küzd a kihívásokkal, erről írt Baruch Lev és Feng Gua „Számvitel halála” című könyvében. Gyakorlatilag kimondja, hogy már nem a számviteli eredményt értékelik a befektetők, hanem a rövid távon „kivehető cash-t”. Összességében sajnos napjainkban nincs jól mérve az, hogy ki hogyan áll a versenyben. Ha nincsen jól mérve, akkor nyilván nem is lesz jó az eredmény sem.

Másik kérdésed a vállalkozó társadalmi szerepére vonatkozott. Erre azt szoktam mondani a kollégáknak, hogy pár ezer évvel ezelőtt a varázsló egy különleges státusz volt az akkori társadalmakban. Sokkal többet kapott annál, mint amit az ért, hogy ő meggyógyított egy pár embert és néha előre tudta jelezni az esőt. Ma a varázslót meteorológusnak, orvosnak hívjuk, és megvan a helye a társadalomban. Sokkal inkább hivatása van és kevésbé hatalma. A vállalkozóknak ezzel szemben sok esetben hatalmuk is van, ezért a kérdés a hatalom és a hivatás összehangolása. Ráadásul a hatalom formája a pénz, azaz a pénz helyes, a közjával összhangban történő elköltése a vállalkozó hivatása.

Ma talán nem egyértelmű mindenki számára, hogy a vállalkozó egy hivatás, de annak kellenie lenne. A katolikus egyház mondataiból egyértelműen ki lehet olvasni, hogy akkor működik jól a vállalkozás, ha hivatás. Mint az orvosi vagy bármilyen másik szakma esetében. Nagy hibát követ el a társadalom vagy a politika, amikor el akarja venni a profitot a vállalkozótól (erre több kísérlet is volt az elmúlt 151 évben), mert az olyan, mintha kivennénk az orvos kezéből a szikét, hogy „ne műtsél már ennyit”. Neki az a feladata, hogy ezzel az eszközzel dolgozzon, a kérdés az, hogy hogyan? Jól kell tudnia befektetni a pénzét, hogy még több embernek legyen munkája, gyorsabban valósuljon meg az innováció, nagyobb legyen a jóllét össztársadalmi szinten.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Mi a vállalkozó hivatása? Honnan tudjuk, hogy jól végzi a hivatását?

Dr. Birher Nándor: Vállalkozónak lenni mindenképp hivatás, de téves azt gondolni, hogy a vállalkozásnak vagy a vállalkozás sikerességének az egyetlen kritériuma a profit. Ettől a hibától meg kell szabadulni. A gyerekeimnek mindig azt szoktam tanítani, hogy a pénz nem boldogít. Hozzáteszem, hogy nem a pénz boldogít, hanem a kamat, és ezt teljes egészében komolyan is gondolom. Nem csak azért, mert ennek a mondatnak egyébként nagyon szép, zsidó hagyománybeli gyökerei vannak, hanem azért is, mert maga Jézus is erre hívta fel a figyelmet, például, amikor a talentumokról beszél. Arról beszél, hogy mindannyiunknak kötelessége a kapott talentumokat kamatoztatni, valamilyen módon vállalkozónak lenni. Tehát aki nem nyitott vállalkozást, hanem elásta az egy talentumát (azaz nem gondoskodott a „kamatról”), attól még azt is elvették, amilye volt. Viszont a vállalkozás jóságának nem az a kritériuma, hogy mennyi pénzt tudunk szerezni belőle, hanem az, hogy mennyi hozzáadott értéket („kamatot”) tudunk teremteni. A katolikus tanításban ez a hozzáadott érték sosem a saját magunk számára megszerzett hozzáadott érték, hanem mindig a másik embert is szolgáló, végső soron pedig az Isten által teremtett világhoz hozzáadott érték. Nagyon jó mérhetőségi kritérium az, hogy mennyi a profitunk, viszont ez önmagában véve kevés. Kell egyéb mérhetőségi kritériumokat, vagy mondjuk úgy, hogy szabályozási kritériumokat adni. Úgy lehetne lefordítani, hogy a focimeccsen sem úgy végződik a meccs, hogy a végén elővesszük a bunkósbotokat, és az fog győzni, aki a másikat agyon tudja verni, hanem megvannak a szabályok, amely mentén a meccset le lehet játszani, a versenyt le lehet folytatni. Nagyon lényeges lenne, hogy ezek a keretszabályok világosak legyenek. Ne csak egyszerűen az legyen fontos a végén, hogy ki az, akinél a több pénz van, kinél van a nyers erő, hanem mindig szem előtt legyen az egésznek az értelme. Az, hogy mindannyiunk számára többlet értéket teremtsünk. A fociban ez a jó játék öröme. A gazdaságban a mindenki számára elérhető, arányos közjó. Az erről való beszédből van nagyon nagy hiány egyébként a gazdaságtudományban.

Dr. Balog Ádám: Erre gondoltam, amikor a mérhetőségről beszéltem. Tehát az, hogy jól mérjük a versenyt, nagyon-nagyon fontos, és itt most nagyon sok a kérdés. Régióként teljesen máshogy mérjük a teljesítményt a versenyben, és ebből fakadóan a profitot is.

Dr. Birher Nándor: És nagyon nagy baj egyébként, hogyha csakis kizárólag a profit az, ami a hatalmat tükrözi, mutatja. Ennek a torzulásnak a jelei a modern társadalomban is megfigyelhetők: az emberek nagy autókkal érkeznek, drága pezsgőt fogyasztanak, megveszik a drága órákat, de mindenki tudja, hogy ennek semmi értelme nincs. Annak a számára sincs ennek az életformának igazi jelentése, aki így él és a többiek számára pláne visszatetsző a dolog.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A pénz jó esetben a hatékonyságot méri. Mit értetek hatékonyságon? A hatékonyság forrása lehet a munkaerő kizsákmányolása vagy a természeti erőforrások korlátlan kihasználása? Hol a határa a hatékonyság keresésének?

Dr. Balog Ádám: Amit látunk szerintem az, hogy a közgazdaság gondolkodása ebben a tekintetben kisebb válságban van, mert túlságosan nehéz megkülönböztetni a pénzt és a reál gazdaságot. Nagyon nehéz megtalálni, hol húzódik a határ a kettő között. Márpedig a pénznek teljesen más működési logikája van, mint a reálgazdaságnak. Az első nagy közgazdászok a pénzt, a pénzmennyiséget nem is tették bele a képleteikbe, hanem ettől függetlenül akarták mérni a gazdasági teljesítményt. Elméletileg helyesen, hiszen ez egyszerűen más logika. Max Weber is megkülönböztette a spekulációt a valódi, értékteremtő vállalkozói magatartástól. Elmondta, hogy mind a kettőre szükség van, mert az arbitrásokat figyelni kell, és hogyha túl sok van, akkor az hatékonytalanságot jelez. Az, hogy ilyen mértékben a pénz mennyisége vált az érték mércéjévé, közgazdasági szempontból sem feltétlenül indokolt, és jól láthatóan számos hátránnyal jár. Hogy mi a megoldás? Ebben kell okosan együtt gondolkodni a bölcsésznek, közgazdásznak, filozófusnak, a teológusoknak, hogy megtaláljuk az előrelépés közös útját.

Dr. Birher Nándor: Ráadásul egy virtuális, vagy egyre inkább virtuálissá váló világban kell mindezt megvalósítani, ahol a reáliák, tehát a dolgok maguk új értelmet nyernek, új valóságok jelennek meg. Akár a pénz világában is azáltal, hogy megjelennek a mindenféle pénzhez hasonlító dolgok, például a bitcoin. Újabb és újabb kategóriák válnak valóssá. Tehát amikor egy rajzolt pingvinnek lesz irgalmatlan ára, és kereskedni lehet vele, sőt, igazából kvázi tőzsdei kereskedést lehet mindenféle pingvin figurákkal végrehajtani, akkor azt látjuk, hogy egy nagyon furcsa, valóságtól távol álló világban vagyunk. A másik oldalon viszont a valóság mégiscsak ott van. Ott van az egyre növekvő szegénység, ott vannak azok a problémák, amiket az egyház folyamatosan érzékel. Hiszen az egyház mindig emberfókuszú. Amit még Ferenc pápa fogalmazott meg, és aztán XIV. Leó is folytatott, hogy egyre inkább arra kell odafigyelni, hogy az embernek szíve van, ahogy az Istennek is szíve van. A sok modell és a sok virtuális igazság helyett a másik ember lesz végül a fontos. Aki mellettem van, akihez szólok, akivel tényleges kapcsolatot építünk, és nem csak virtuális kapcsolatot, és akivel ne adj Isten, együtt küzdök a lövészárkokban. Egyre távolabbi szélsőértékek feszülnek egymásnak. A hatékonyság helyett inkább egyensúlyt kell keresni. Az etika alapja a középút, ehhez kellene visszatérni.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A hatékonyságtól eljutottunk az érték fogalmához. Mi az az érték, amit közvetíteni kell a vállalkozó felé? Mit tud tenni a kamarai rendszer, hogy az érték vezesse a hatékonyságra való törekvést, és ne fordítva?

Dr. Balog Ádám: Az új kamarai vezetés a vállalkozót és a vállalkozóval kapcsolatos kérdéseket állította a középpontba. A vállalkozó szerepe, helyzete, lehetőségei, kockázatai, és nyilván alapvetően a magyar vállalkozó képviselete a világban. Ezen a területen is inkább a KKV-szektorban van nagyobb feladatunk, hiszen a nagyvállalatok jobban megoldják a saját problémáikat. Ez sokrétű munka, de van egy érdekes vetülete, a vállalkozói etika. Ezt a kérdést kinyitottuk, és az etikai bizottságunk külső szakértők segítségével elkezdett dolgozni az etikus vállalkozói magatartás meghatározásán. Ennek része a folyamatos konzultáció, és érdekes látni, hogy a

vállalkozók legalább annyit beszélnek az ő kis közösségükben betöltött szerepükről, munkavállalóikhoz való viszonyukról, innovációs tevékenységükről, újításaikról, mint arról, hogy mennyi pénzt keresnek. Arról is beszélnek persze, hisz mégiscsak vállalkozók, de nem csak ez az érték. Egy kis közösségben nem feltétlenül az a legerősebb vagy legnagyobb hanggal bíró vállalkozó, aki a leggazdagabb, hanem az, aki erőfeszítést tesz a közösség, a város, vármegye vagy az utca képviselőjébe. Vállalkozói oldalról a vállalkozókat képviseli. Úgyhogy ezt a térképet igyekszünk mi is felrajzolni. Nagyon nehéz munka, mert a külső környezet is bizonytalan.

Dr. Birher Nándor: Javasolnék egy kicsit kiüldözött fogalmat, amit a katolikus egyház nagyon jól tudott használni, és ami illeszkedik talán a hatalom fogalmához is. Ez a tekintély fogalma. Az etikát nagyon nehéz könyvekből tanítani. Etikát érdemes a szabályozásba, akár a jogi szabályozásba beültetni. Ez transzformációt igényel, tehát jogivá lehet tenni az etikai fogalmakat, van azonban egy másik, gyakorlati út is. Például, ha elismernénk (tekintélyesnek tartanánk) azokat a vállalkozókat, akiknek tényleg tekintélyük van, mert valóban tesznek valamit a közösségükért, mint ahogy nagyon-nagyon sokan tesznek itt Magyarországon, az jelentős előrelépés lehet a gazdaságpolitikában és a vállalkozásfejlesztésben is. A családi vállalkozás fogalma is erre vonatkozik, hiszen tekintélye van a családon belül annak, aki sikeres vállalkozó, és nem azért, mert hogy X vagy Y mennyiségű pénze van, hanem azért, mert odafigyel a másokra. Segít annak, akinek segíteni kell. Gondoskodik az őt körülvevőkről. Hogyha ezt a Kamara valamilyen módon ki tudja emelni, jutalmazni tudja, példává tudja tenni, akkor azt hiszem, ez egy nagyon fontos irány lehetne a Kamara számára is, és a magyar gazdaság számára is, aminek tényleg a KKV-szektorra kellene épülnie. Tehát a tekintélyt javasolom visszahozni, mert egy nagyon fontos viszonyfogalom és nagyon nagy kár, hogy ezt kiüldöztük és feláldoztuk az egyenlőség oltárán. Nem lett volna szabad véleményem szerint.

Dr. Balog Ádám: Ezek a szavak, amiket használtál, szerintem rettentően fontosak gondolkodásunk „minőségi” összefüggése szempontjából. A közgazdaságtant eléggé elfoglalta a „mennyiségi” gondolkodás, a „mathiness”, ahogy Paul Romer hívta. Azon túl, hogy a mennyiségre épülő szemléletben minél jobban tudnunk kell mérni, mernünk kell visszahozni olyan minőségi szavakat, mint a tekintély vagy a méltányosság vagy a belátás. Eljön az a pont, amikor a dolgok már nem számszerűsíthetők, mégis döntést kell hoznia valakinek, és nem tud más alapján dönteni, csak az ő „minősége”, minőségi tudása alapján. Például van egy tőkeprogramunk a Kamarában [1], ahol a tőkejuttatás megítélése során pontozunk. A pontrendszer 30%-a abszolút minőségi döntés. Ha a helyi vállalkozók úgy döntenek, hogy a konkrét vállalkozót pénzzel támogatják, annak alapja nem a nyereség, hanem a belé vetett bizalom, a tekintélye, a szerepe a gazdaságban, és a bizalom abban, hogy a pénzt jóra fogja használni. Ez a szempont még mindig csak 30%, de már megjelent, ami azért is fontos, mert a tőkepiacot nem lehet olyan mértékben, vagy olyan módon mérni, mint a hitelpiacot. Egy hiteldöntés során nem lehet méltányossági jellegű szempontokat alkalmazni, legfeljebb az állam képes arra, de az ott is mindig problémákat vet fel. Ezzel szemben a tőkebefektetésnél ez megkerülhetetlen. A tőke mindig a jövőről szól, egy jövőbeli lehetőség megítéléséről, ami elválaszthatatlan a hittől. A jövőre vonatkozó biztos tudás egyik forrása a hit, a hit bizonyossága. A közgazdaságtan is használja ezt a fogalmat, de összeköti a várakozással. Európa egyik problémája szerintem, hogy a hit és a várakozás teológiai tartalmát háttérbe szorította.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A teremtésvédelem, mint érték alapvető napjainkban. Mi a viszonya a növekedésnek, a fenntarthatóságnak, és a teremtésvédelemnek? Összhangba hozható ez a két szempont? Ha a GDP növekedésére koncentrálunk, akkor szabad-e, vagy lehet-e a fenntarthatóságra is koncentrálni egyidejűleg vagy ez a két szempont ellentmond egymásnak?

Dr. Birher Nándor: Volt egy időszak, amikor kétségbe sem lehetett vonni (ez kb. 20 – 30 évvel ezelőtt volt), hogy létezik a fenntartható fejlődés. Tehát mindenki úgy gondolkodott, hogy gyakorlatilag költségek nélküli technológiák vannak, és hogy a mennyország itt a földön megvalósítható különösebben nagy költségek, fájdalom nélkül. Minderről aztán első lépésben kiderült, hogy mégis fenntartható fejlődés, mindenért hatalmas árat kell fizetni, de gondolták, legalább van fenntarthatóság. Amit eddig elértük, azon a szinten jól meg tudunk lenni. Mára kiderült, hogy ez a fenntarthatóság se nagyon működik, mert rettentő komoly veszélyeknek vagyunk kitéve. Egyrészt, ha körülnézünk érzékeljük a véges erőforrásokat és a környezetet ért (talán) visszafordíthatatlan pusztítást. Most már a gazdaságtudomány területén is tisztán társadalmi szempontokból úgy tűnik, hogy nagy és egyre növekvő a feszültség a szegények és a gazdagok között. Ugyanez mondható el a fegyveres konfliktusokról is, már érzékelhető a globális konfliktus réme. Mindezt nem elrettentésként akartam mondani, hanem azért, hogy most már legalább világosan látjuk, hogy akkora hatalmat kaptunk a tudáson keresztül, az észen keresztül, az értelmén keresztül a felvilágosodás óta, ami egy „negatív mindenhatóságig” vezetett bennünket. Tehát nem arról van szó, hogy a paradicsomot tudjuk megvalósítani itt, hanem arról van szó, hogy mindent el tudunk pusztítani, ami létezett a földön. Ezt pedig nem kellene megtenni. Ezeket a szempontokat kell figyelembe venni, amikor elkezdjük vizsgálni azt, hogy most mi az optimális, vagy hol van az optimum. Nagy hiba lenne, hogyha ezt az optimumot csak a saját életünkre számolnánk ki. Ez megint a gazdaságtudománynak egy nagy kihívása. Amikor ennyire csak magára figyel az ember, akkor kérdés, hogyan lehet egy kiszélesíteni a horizontot, hogyan érjük el, hogy ne csak a saját személyemben gondolkodjak, hanem az utódaimban is. De ehhez persze az kellene, hogy egyáltalán legyenek utódaim, hogy szeressem élni. Ezt az érzést, az élet szeretetét, hogy lehet behozni a gazdaságtudományba? Ez egy hatalmas, ám de annál fontosabb kérdés.

Dr. Balog Ádám: A közgazdaságtan küzd az értékfogalommal. Az érték változását tudja mérni különböző eszközökkel, de az abszolút értékfogalom nehezen határozható meg. Mindig keres valami értékmérőt, amihez képest ő az aktuális értéket meghatározza. Sokan az aranyban keresték az abszolút értékmérőt, de a klasszikus politikai gazdaságtan, például Adam Smith a munkát tartotta értéknek, és a bűzát tekintette léalapnak. Most lehet, hogy a bitcoin lesz az új végső érték, bár itt még számtalan bizonytalanság van. Az érték fogalmának meghatározása tehát egyelőre várat magára. Emiatt azzal is küzd, hogy mikor teremt valódi hozzáadott értéket a vállalat. Csak a viszonyokat tudjuk megállapítani kiindulópontként.

Nekem máig ez a nagy felismerésem Ferenc pápa tanításából, hogy hiába él sokkal jobban most a legszegényebb, mint száz éve a legszegényebb, ha ő relatíve nagyon távol van a leggazdagabbtól, ha általában nagy a szórás, akkor ő szegénynek éli meg magát. Az ember hasonlítja magát és egymáshoz képest tudja saját helyzetét megérteni. Dosztojevskijnél jobban talán

senki nem értette az irigység működését, és az is része a közgazdaságtannak, hogy az irigység meghaladásához segítse a gazdálkodókat az érték fogalom használatával. A kihívás a közgazdaságtan számára ezeknek a fogalmaknak a visszahozatala, a jövedelmi olló, az egyenlőtlenség csökkenése, mint gazdaságpolitikai cél. Annak megítélése, hogy valójában hozzáadott értéket teremt-e, vagy csak felhasznál a vállalkozó. Szerintem ez a mostani világ kérdése. Az én hitfogalmam része, hogy egy vállalkozónak hinnie kell abban, amit csinál, hinni kell a jövőben. Egy igazi vállalkozó hozzáadott értéket hoz létre, mert teremt valamit, amit még nem volt. Ha ebben ő sem hisz, akkor spekuláns. Hiszen pénzre vagy alkotó energiára spekulál, és akkor ezzel visszatérünk a marxi gondolatkörhöz, amelyben folyamatosan csak allokáljuk az értékeket, és a játék zéró összegű. Én abban hiszek, hogy tudunk értéket teremteni, de nem egyedül. Ha jól emlékszem, van is egy ilyen mondás a Bibliában, hogy „együtt teremtünk”. Ezek a kérdések ugyanakkor már a teológiához tartoznak, amiben nem vagyok járatos, de még egyszer, ha nincs meg az az érzés a vállalkozóban, hogy ő igenis teremt valamit, akkor gond lesz a megfelelő motivációval, azzal, hogy ő tényleg hivatásként fogja fel magát.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Hogyan lehet összeegyeztetni a teremtésvédelmet, fenntarthatóságot és a GDP növekedést?

Dr. Balog Ádám: A GDP 70-80 éves fogalom. Egyesek szerint azért találta ki az Egyesült Államok, hogy valami olyanban mérje magát, ami a szovjetekhez képest számára előnyösebb. Jól találták el, mert nagyon leegyszerűsített, jól versenyztethető szám, és ez után, emiatt lett politikai ez a mérési koncepció. Miután új világpolitikai szerkezet van, ezért vagy gyökeresen át kell alakítani a GDP-t, vagy egy teljesen új fogalmat kell használnunk. Ehhez kell közmegegyezés, ezt nem tudja egy-két ország vagy még egy Európai Unió sem egyedül bevezetni. Egyelőre azonban az a helyzet, hogy a szakértők, a minősítő intézetek, a befektetési bankok elemzőintézetek, az úgynevezett független elemzők, az NGO-k stb. még mindig ez alapján hozzák meg a döntéseiket, ami meghatározza az egyes országok gazdasági mozgásterét. A gazdasági mozgáster alapja máig a Washingtoni Konszenzus, amit szoktak a neoliberalizmus tízparancsolatának is hívni. Ameddig ebből nem szakadunk ki, és már nem erre épülnek a szakértői minősítéseink, addig a GDP, a likviditás, az államadósság, a költségvetési hiány stb. lesznek azok a számok, ami alapján az államok közötti verseny meghatározódik. Ezek közül van, aminek maradnia kell, de valahogy vissza kell állunk a kérdés gyökeréhez és ezeket az alap kritériumokat újra kell értékelnünk, meg kell változtatnunk. Persze további kérdés, hogy ki változtatja meg ezeket? A Washingtoni Konszenzus idején az Egyesült Államok olyan erős pozícióban volt, hogy gyakorlatilag meghatározta az irányt. Most bármennyire is erős, nem látom, hogy meg tudná ezt tenni. Azaz nincs alternatívája a megegyezésnek.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Fontos kérdés a magyar gazdaságpolitika számára a versenyképesség, a GDP növekedés hajtóereje. Az alacsony bér, az olcsó természeti erőforrás, a laza szabályozással való versenyzés (ami kényszer, hiszen növekedni kell) mennyire elfogadható? Mit tehetünk annak érdekében, hogy ez megváltozzon?

Dr. Birher Nándor: Nekem furcsa élményem volt, hogy én még legény koromban a Közép-Európai Kulturális Intézetben dolgoztam, még az alapításában is részt vettem. Nekem a térségünk mindig Európa közepe volt. Ezért volt furcsa, amikor Ferenc pápa folyamatosan azt mondta,

hogy periférián vagyunk. Lehet, hogy igaza volt, és tényleg periférián vagyunk, tényleg nem mi vagyunk a világ közepe. Látnunk kell, hogy mi nem azok voltunk eddig az elmúlt jó néhány évtizedben, akik meghatározták, hogy milyen irányba menjen a gazdaság. Most ez egy picit, mint ha változna, de ez is valószínűleg azért tud változni, mert perifériális helyzetünk miatt világok között vagyunk, és azt gondolom, hogy nagyon jól egyensúlyozunk. De mindenképp meg kell ismerni azt, hogy a világ másik fele mit gondol arról a valóságról, amiről mi gondolunk valamit. Eddig ismertünk egy nagyon erős amerikai megközelítést, de lehet, hogy ezen kívül vannak más megközelítések is, amiket nem tanultunk meg. Talán pont ezért vagyunk különleges helyzetben, mert a rendszerváltás korában megtanultuk azt, hogy a keleti gondolkodásból vagy a szovjet gondolkodásból hogyan kell átfordulnunk a nyugatiba. Most pedig itt van az idő, amikor meg kell tanulnunk, hogy a nyugati gondolkodásból hogyan kell átfordulnunk egy multikulturális gondolkodásmódba. Ebben talán jó esélyeink lehetnek, mert mi a világot cizelláltabban tudjuk látni. Tehát lehet, hogy ez a perifériális lét komoly lehetőségeket is jelent számunkra.

Dr. Balog Ádám: Most megint megmérjük magunkat majd egy olyan fogalommal, amiről most beszéltük meg, hogy igazából nem jól használható. Egyetértek abban, hogy a térségben lehetőség volt látni változásokat az elmúlt 40-50 évben, lehetőség volt olyan gazdaságpolitikai eszközöket kipróbálni, amit az elmúlt 15 évben használt a kormányzat, és igenis lehetőség van gondolkodni. És ha tudunk gondolkodni, akkor akár ki is találhatunk valami okosat. Pláne úgy, hogy Kelet és Nyugat közötti metszetben létezzünk. Egy dologra mindenképpen szeretném felhívni a figyelmet: ehhez teret kell adni az embereknek a bátor gondolkodáshoz. Ehhez a legkiválóbb elmék szükségesek, és olyan közeget kell teremteni, amely idevonzza őket, ahol szabadon gondolkodhatnak, és bátran ütköztethetik érveiket és gondolataikat. Sajnos rossz hagyományunk, hogy a legerősebb gondolkodókat néha nem hagyjuk gondolkodni, mert rögtön mást látunk a gondolkodás mögött. Tehát egyetértve azzal, hogy minden lehetőségünk megvan, annyi mindent próbáltunk ki, amiből annyi tapasztalatot gyűjtöttünk, hogy lehetővé teszi az új konszenzusnak a megtalálását. Ehhez meg kell teremtenünk a gondolkodásnak, a bátor gondolkodásnak az ökoszisztémáját, hogy egy ilyen modern szót is használjak. Ezt lehetne nevezni tudásalapú gazdaságnak is, ami végső soron nem jelent mást, mint a tudás tiszteletét. Keynes mondta, bár ezt mások is használták, hogy a végén a gondolatok nyernek és nem a pillanatnyi érdekek. Tehát miközben a pillanatnyi érdekcsatározásokat meg kell vívni, különben leesünk az asztalról, eközben a gondolkodásnak is teret kell nyerni.

Dr. Birher Nándor: Annyiban pontosítanám vagy vitatkoznék, hogy a tudás önmagában nagyon-nagyon kevés. A gép most már nagyon gyorsan sokkal többet fog tudni, mint amennyit mi tudunk. Ráadásul ezt sokkal szebben le is tudja írni, ráadásul sokkal gyorsabban el is tudja olvasni és akkor kiderül a tudásról, hogy ez is egyfajta mítosz. Ami nagyon fontos, de önmagában véve úgy tűnik, hogy kevés. Tehát ehhez a tudáshoz kell hozzátenni azt, amit itt körülbelül hitnek definiáltunk vagy értéktudatnak definiálhatunk vagy a saját egzisztenciánk számára fontos dolgoknak definiálhatunk. Ki kell mondani, hogy önmagában a számítás, meg a számolás nagyon szép dolog, de a gép sokkal jobban meg fogja tudni csinálni, mint ahogy mi csináljuk. A végén nem nyerünk vele semmit és hozzá kell tudni tenni azt, ami emberi. Ennek kéne jól

megadni a definícióját, amit még egyelőre nem sikerült megvalósítanunk. A számítás korából szépen lassan át kell mennünk a szív korába. Ami giccsesnek tűnik és avíttnak, régiesnek, de valójában ezt le kéne tudni fordítani a modern nyelvre. Ez lesz a következő időszaknak a feladata. Egyébként a nagy politikában is az igazi érdekszövetségek a barátságok, kipróbáltságok mentén jönnek létre. Ezek nem „maffia” kötődések vagy függések, hanem a találkozásokból, bizalomból fakadó értékek mentén jönnek létre.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Eljutottunk a hit és tudás problémaköréhez és a közgazdaságtudományhoz kapcsolódva az utolsó kérdéskör: A közgazdasági fogalmakat a teológiai szempontból lehet-e értelmezni, és ha igen, akkor van-e, lesz-e párbeszéd a közgazdaságtan és a katolikus teológia között?

Dr. Birher Nándor: Egész biztos. A teológia számára mindig is fontos volt a társadalom, és mindig is fontos volt a gazdaságtudomány. Magyarországon egy picit lemaradtunk most. Elnézést, de egy kis reklám is hadd férjen bele ebbe a beszélgetésbe. A katolikus egyháznak nem volt gazdaságtudományi képzése, de rettenetesen fontos a téma a magyar egyház számára, ezért indítottuk el tavaly a gazdaságtudományi képzésünket a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Az egyház is, mint világi szervezet folyamatosan gazdasági elvek mentén is működött és ezeket a gazdasági elveket folyamatosan tudományos szinten meg is fogalmazta. Ez egy akkora érték, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ráadásul ezt a jövő számára is fejleszteni kell. Egyébként a pápai enciklikák, a pápai megnyilatkozások tekintélyes részben erről szólnak. Ferenc pápát már sokszor említettük, de XIV. Leó pápa is felhívja erre a figyelmet. Részben matematikusként a gazdaság működésének az objektív vonatkozásait hangsúlyozza, részben pedig a mesterséges intelligencia alkalmazásaira irányítja a fókuszot. Külön kiemeli, hogy a mesterséges intelligenciát abba az irányba kell majd terelni, hogy a szegénységet amennyire csak lehet csökkentse, és ne munkát vegyen el, hanem munkát teremtsen. Hozzáteszi azt, hogy ezt egyébként meg is lehet valósítani, de nem fog magától megtörténni. Mert, ha a dolgok a saját lendületüktől haladnak, akkor pont az ellenkező irányba fognak hatni.

Dr. Balog Ádám: Biztos, hogy itt van a párbeszéd ideje. Az én fejemben egy olyan kép él, hogy a világ időről időre kitalál egy emberi igazságstruktúrát, amit éppen felfog a valódi, örök igazságokból. Erre az igazságra utána épít alkotmányt, jogszabályrendszert, etikát, az együttélésnek a szabályait. (Ez nyilván különböző történelmi korokban teljesen más volt.) Ez egy ideig működőképes, és idővel kialakul egy szakértői réteg – legyenek ők befektetési banki elemzők vagy akár papok –, akik jól ismerik és értik ezt a megállapodást. Ez alapján közvetítik a társadalomnak a működés alapjait. Aztán mivel ezek az igazságok nem végső és teljes igazságok, időről időre kiderül, hogy megint nem működnek. Ilyenkor át kell őket alakítani. Az emberiség ezt többnyire éles konfliktusok és háborúk révén érte el, és csak ritkán sikerült ezt elkerülni. Most megint megpróbálkozunk azzal, hogy ne háborús konfliktus útján tegyük meg. Illetve mi megpróbálkozunk vele, míg mások esetleg azzal próbálkoznak, hogy egy újabb konfliktus útján valósítsák az átalakítást.

Amikor végül ezek az új alapigazságok kialakulnak, akkor az összes tudásra szükség van, hogy tényleg mindenkinek a hozzáadott értékét be tudjuk fogadni. Ez alapján megint ki kell építeni az alapelveket, és arra utána fel kell építeni megint a működés szakértői tudás jellegét. Szerintem egy ilyen időszakban vagyunk. Hogy ez öt év, tíz év, vagy harminc év? Valójában fogalmunk sincsen, de talán nemcsak a válságok gyorsulnak fel, hanem a válságok megoldása is fel tud gyorsulni. Például a mesterséges intelligencia vagy a kvantumszámítógépek erősödése miatt. Úgyhogy biztosan olyan időszak van, amikor erre figyelni kell.

Köszönöm szépen a beszélgetést!
Bánfai Evelin – Trautmann László

Jegyzetek

[1] Demjén Sándor Tőkeprogram